

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

Katedra sociologie

„Moravský národ?“

Možné strukturální důvody nekonstituování moderního moravského národa

Bakalářská práce

Gabriela Hrazdírová

Vedoucí práce: PhDr. Michal Vašečka, Ph.D.

UČO: 391532

Imatrikulační ročník: 2011

Ochoz u Brna 2014

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím odborných zdrojů uvedených v seznamu literatury.

Gabriela Hrazdírová

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala vedoucímu práce
PhDr. Michalu Vašečkovi, Ph.D., za rady a připomínky, kterými přispěl k jejímu vzniku.
Také děkuji svému příteli a rodině za podporu, motivaci a toleranci.

Obsah

Předmluva	5
1. Úvod.....	6
2. Vymezení teoretických pojmů.....	7
2.1 Národ	7
2.1.1 Národ jako konstrukt modernity	8
2.1.2 Národ jako společenství v představách.....	9
2.1.3 Národ jako vědomé společenství	9
2.1.4 Národ jako výsledek společného vývoje, mytologie a území.....	10
2.1.5 Národ jako forma sociální komunikace	11
2.1.6 Národ jako národní stát.....	12
2.2 Nacionalismus	13
2.2.1 Dichotomie nacionalismu	14
2.3 Identita	15
2.3.1 Kolektivní identita	16
2.3.2 Prostorová identita	17
2.3.3 Národní identita	18
2.4 Morava.....	19
2.4.1 Historie Moravy.....	20
2.4.2 Moravské symboly z dnešního pohledu.....	21
3. Konstruování národa	22
3.1 Podmínky pro vznik národa.....	23
3.1.1 Kultura	23
3.1.2 Společné symboly, tradice, mýty a historie	24
3.1.3 Jazyk	27
3.1.4 Pocit vlastní příslušnosti	28
3.2 Projevy moravské národnosti	29
3.2.1 K národu a identitě v Českých zemích ve 20. století.....	30
3.2.2 Národnost ve sčítání obyvatel.....	30
3.2.3 Moravská sdružení a dnešní prezentace Moravy	32
4. Závěr.....	35
Seznam literatury a zdrojů.....	38
Jmenný rejstřík	42
Anotace.....	43
Abstract.....	44
Přílohy	45

Předmluva

Když se řekne Morava, lidem v České republice nebude dělat problém představit si, co tento výraz znamená. Bude snadné vyjmenovat například vinné sklepy, nářečí, kroje, zvyky nebo lidovou hudbu. Tyto charakteristiky jsou ale typické jen pro specifickou část moravského území, což ukazuje, že neexistuje jednoznačná představa Moravy, která by odpovídala opravdu celému jejímu území. Oficiálně však neexistuje ani Morava jako země. Přesto tento název, spjatý s určitou oblastí, nezmizel. Stále se používá i označení Moravan, žijí totiž lidé, kteří se k Moravě hlásí a kterým je vlastní moravská národnost. Identifikace lidí s Moravou je ale nejasná, záleží spíše, jak své „moraváctví“ vnímají. Na moravském území žijí podle odhadů asi 4 miliony obyvatel, a přestože počet lidí moravské národnosti ze sčítání lidu není pro vyvozování závěrů ideální, můžeme vidět, že zdaleka ne všichni, kteří na Moravě bydlí, se k této národnosti hlásí. Ve sčítání v roce 1991 ji zvolilo 1 362 313 lidí, v roce 2001 o celý milion méně a roku 2011 asi 522 tisíc obyvatel republiky (Český statistický úřad 2012b, 2013). Samotní lidé se nikam neztratili, ale bylo by přínosné najít důvody, proč svou národnost změnili a kdy je pro ně důležitá nebo nadřazená vlastní identifikaci jako Čecha. Bylo by také zajímavé zjistit, nakolik se za Moravany (a Čechy nebo Slezany) pokládají obyvatelé německých či polských pohraničních oblastí nebo obyvatelé Dačicka a Slavonicka, neboť tyto oblasti leží na historickém území moravské země, ale nyní patří do Jihočeského kraje. To by ovšem vyžadovalo další výzkum.

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá moravským národem a zaměřuje se na různé pohledy na národ a nacionalismus. Je psána na teoretické rovině a nesbírá vlastní data. Klade si za cíl naznačit možné strukturální důvody, kvůli nimž se nekonstituoval moderní moravský národ.

Hlavní otázka zní: **Proč se nevytvořil moderní moravský národ?**

V první části jsou definovány základní teoretické pojmy: národ, nacionalismus, identita a Morava. Národ a nacionalismus je představen pohledem významných teoretiků nacionalismu a je poukázáno na aspekty, které hrají roli při vzniku národa. Dále jsou popsány některé dimenze identity, které se vztahují k národu. Také je představena Morava, její stručná historie a symboly. Druhá část práce se zaměřuje na konstruování národa – na teorii sociálního konstruování reality a na podmínky, které mohly hrát roli u vytváření moravského národa. Zmíněny jsou také projevy moravské národnosti, které můžeme vidět dnes, a související data ze sčítání lidu.

Moravská národnost a vytváření moderního moravského národa nebyly dosud z pohledu sociologie důkladně zkoumány, a jelikož je tato problematika velmi široká, nelze na prostoru bakalářské práce přinést celkové a jednoznačné vysvětlení. Práce zachází s historickými fakty, ale na sociologické rovině a nemůže se vyvarovat případných zjednodušení. Nelze se vyhnout ani spekulacím, ale právě zamyšlením nad zjištěnými informacemi a jejich srovnáním s teoriemi zmíněných autorů chce tento text nabídnout možnosti, jak o této tematice uvažovat. Proto si nečiní nárok na přesný popis událostí a jediný správný výklad, spíše chce ukázat možné pohledy na vznik národů a přispět k zamyšlení nad národní identitou a národnostmi, které jsou v této době evropské a světové integrace stále důležitou součástí lidského života i vývoje národů a států.

2. Vymezení teoretických pojmů

Následující část práce představuje základní pojmy, které se k ní vztahují. Jejich užívání je nejednoznačné, proto je třeba ukázat, jak různí teoretici tytéž termíny vysvětlují a používají. Přesto zde nelze obsáhnout celou šíři nacionalismu a vzniku národů, tudíž se omezím na výběr několika autorů a práci nelze považovat za kompletní zmapování celé problematiky. Jednotlivé kapitoly spolu natolik souvisejí, že je třeba vnímat je jako propojené.

2.1 Národ

O národech a jejich vzniku se přemýšlelo v osvícenství, při vzniku prvních států, v období válek (když se na národ odvolávali například nacisté v Německu) nebo také po druhé světové válce. Již u tohoto základního pojmu se však setkáváme s velkým množstvím definic a pojetí.

Problém s rozdílnými koncepcemi národa představuje Miroslav Hroch (1999b: 8–9), když vysvětluje, že národ vnímají rozdílně různé jazyky. Kořenem výrazu je ve většině jazyků latinské slovo *natio*, ale převzatý výraz získal v každém jazyce jiný význam a konotace. Rozlišuje dvojí vnímání národa v jazykovém podvědomí. V angličtině a francouzštině byl termín *natio* v 18. století chápán jako soubor poddaných, tedy obyvatel jednoho státu, i v dalším období byl spojován se státem, státností. Po Velké francouzské revoluci je národ tvořen občany, které navíc sjednocuje jazyk. V angličtině zůstal zachován důraz jen na státní pospolitost a národ je užíván jako synonymum termínu stát. Národ zde nezahrnuje etnickou charakteristiku, takže spojení národa a etnické skupiny je v tomto kontextu nesrozumitelné. Nacionalismus je naopak spojen s představou státního zájmu, tedy dosažení státní nezávislosti. Souvislost etnické skupiny a moderního národa v tomto kontextu Hroch vysvětluje konstatováním: „Pod tímto zorným úhlem se může vývoj od etnické skupiny k národu uskutečnit pouze tak, že etnická skupina zanikne nebo bude transformována natolik, že vznikne zcela nová kvalita - *nation*.“ (Hroch 1999b: 9)

Jiné chápání národa můžeme najít v němčině a ve většině slovanských jazyků. Tam je národ spojen především s charakteristikami etnickými, jazykovými a historickými. Proto jsou v českém kontextu etnická skupina a národ příbuzné fenomény. Moderní národ tvoří jakési vyšší stádium etnické skupiny, její modernizaci (Hroch 1999b: 8–9).

Autoři se často vyjadřují k době, v níž začaly národy vznikat. Konstruktivistické (moderní) pojetí národů a nacionalismu zastává například Arnošt Gellner, Eric Hobsbawm a Benedict Anderson. Shodují se v představě národa a nacionalismu jako konstrukcí moderní doby, jejichž vznik je vázán na dobu průmyslové revoluce, tedy období asi od konce 18. do poloviny 19. století. Také Hans Kohn (1967: 3–4) označuje národ, jak mu rozumíme dnes, za moderní jev, ne starší než z poloviny 18. století. Moderní národy ale považuje především za důsledek historie a jako takové mají kořeny v dávné minulosti. Karl Deutsch (1979: 15) národ vnímá jako výsledek transformace lidu (nebo několika jeho etnických částí) v procesu sociální mobilizace. Důležitost historie zdůrazňuje i Anthony Smith (1991). Na rozdíl od modernistů ale vidí hlubší vztah moderních národů a předmoderních etnických společenství.

Představa národa jako původní etnicity, která je už dříve dána a brání se modernizaci, se nazývá primordialismus. Původní znaky skupinové (kmenové) příslušnosti jako jazyk, náboženství, místo narození, příbuzenství a vše, co člověka řadí do skupiny, jsou podle primordialistů neměnné danosti lidské existence (Barša, Strmiska 1999: 70–71). Konstruktivismus naopak tvrdí, že národy a etnické skupiny jsou produktem modernizace a jsou stále vytvářeny. Konstruktivisté jazyk a podobné vazby uznávají, když jim člověk připisuje subjektivní důležitost, ale identitu skupin vidí jako stále se tvořící (ibid.).

2.1.1 Národ jako konstrukt modernity

Jeden z předních teoretiků nacionalismu Arnošt Gellner se zabývá otázkou, proč se národ a národnost staly politicky důležitými až při vzniku států v 19. a 20. století. Hlavní myšlenka je, že nacionalismus vytvořila až průmyslová společnost na základě nové společenské organizace, která předpokládá rovnost lidí, sociální mobilitu, všeobecné vzdělání s jednotným jazykem, písmem i celou kulturou. Dříve nacionalismus a národ neexistovaly a nebyly důležité. Národy nebyly obnoveny ani probuzeny ze spánku, ale vymyšleny. Nacionalismus není přirozený, ale je vyvolán podmínkami průmyslové společnosti (Gellner 1993).

Podle Gellnera (1993: 66) není národ založen jen na vůli, loajalitě, identifikaci se skupinou nebo na strachu, národ nelze definovat ani pouze na základě stejné kultury. Připomíná paradox, že národy mohou být definovány jen v pojmech nacionalismu a stejná kultura či vůle hrají spíše legitimizační úlohu. Kulturou se národy definují až v industriální době. Nacionalismus často konstruuje vlastní kultury, které pak vydává za tradiční a pravé.

„Je to nacionalismus, který plodí národy, a nikoli obráceně.“ (Gellner 1993: 67) Dále poznamenává, že jednotlivé národy mnohdy nejsou ohraničeny hranicemi politických jednotek nebo hranicemi demokraticky odsouhlasenými (Gellner 1993: 65).

Gellner (1993: 18) udává dvě definice, kdy dva lidé patří ke stejnému národu (kulturní a voluntaristickou), a to, když:

1. sdílejí stejnou kulturu, tedy soubor myšlenek, znaků, představ a způsobů chování a dorozumívání,
2. uznají jeden druhého za náležejícího ke stejnému národu.

2.1.2 Národ jako společenství v představách

Kritickou poznámku ke Gellnerovu vynalézání národů má Benedict Anderson. Píše: „Gellner chce tak moc odhalit, jak se nacionalismus skrývá za falešnými záminkami, že ‚vynalézání‘ připodobňuje ‚výmyslu‘ a ‚lži‘ a ne ‚představování‘ a ‚vytváření‘.“ (Anderson 2008: 22) Sám navrhuje společenství rozlišit spíše podle toho, jak s nimi lidé pracují v představách a jak je představivost vytváří, než podle toho, nakolik jsou společenství falešná či opravdová. Navrhuje definici národa jako politického společenství vytvořeného v představách, jako společenství ze své podstaty ohraničeného a zároveň suverénního. Vytvořené v představách je proto, že příslušníci ani toho nejmenšího národa nikdy nepoznají většinu ostatních jeho příslušníků, neuslyší o nich, a přesto v nich přežívá obraz sounáležitosti. Ohraničené je proto, že i největší národ má konečné hranice, za nimiž jsou jiné národy (Anderson 2008: 20–23).

2.1.3 Národ jako vědomé společenství

Dušan Třeštík (1999: 30–31) stejně jako Gellner tvrdí, že národ nikdy nebyl přirozený a že tu nebyl odjakživa. Byl v hlavách lidí, ne v krvi, jazyku či dějinách. Za základní věc, důležitou při jeho vzniku, považuje potřebu člověka žít ve skupině a identifikovat se s ní. A to tím, že se vymezí vůči ostatním (Třeštík 1999: 11). Podobně jako Anderson vnímá národ jako představu, která se vytváří uvnitř společenství. „Je to vlastně pověra, něco, co existuje jen proto, že se v to věří.“ (Třeštík 1999: 10)

Také Eric Hobsbawm považuje národ spíše za produkt nacionalistických hnutí a národních států než za jejich základ. Tvrdí, že skutečný národ lze poznat jen zpětně na základě zkušeností. Na rozdíl od Gellnera podotýká, že národy se přímo nevynalézají, ale spíše skládají a rozvíjejí z dřívějšího materiálu. Budování státu v moderním pojetí bylo podle něj budováním národa. Jako předpoklady pro vznik národa od konce 18. století zmiňuje jednak, že pouta k národu se stala silnějšími než jiná (člověk se začal vymezovat oproti jiným na základě národnosti), a jednak přesvědčení, že národ musí mít vlastní nezávislý národní stát s homogenní populací a jedním jazykem (Hobsbawm In Hroch 2003: 111–114). Hobsbawm (2000: 263–264) dodává, že stát, národ a společnost se sblížily, stávaly stále více neoddělitelnými a stát se stal rámcem občanských společných aktivit. Standardizace, administrace, právo a státní vzdělání transformují lidi do občanů specifické země.

Zygmunt Bauman píše, že národ není realitou, protože většinou nemá své pevné území a hranice, a existuje jen tehdy, pokud se s ním (s dalšími lidmi) jeho příslušníci duševně identifikují. Obvykle mají společný jazyk, ale ten není hlavní rys. Území a jazyk k definici národa nestačí, jelikož člověk se může vystěhovat a naučit jazyk, aniž by se stal příslušníkem národa. Nacionalismy se podle Baumana snaží lidem namluvit, že jejich národ je pevně spojen s minulostí, s mýty, čímž se stává přirozeným, jakoby byl odjakživa. Společná minulost lidí sjednocuje a zároveň vymezuje proti ostatním národům. Tím se dostává k tvrzení, že jako ochranu před jinými nacionalismy potřebují národy sílu, kterou má v držení stát, takže ve výsledku ideálně vzniká národní stát. Ten pak může využívat národní jazyk, kulturu, umění a především povinné vzdělání (Bauman, May 2004: 172–174).

2.1.4 Národ jako výsledek společného vývoje, mytologie a území

Anthony Smith národ označuje „jako pojmenovanou lidskou populaci sdílející historické území, společné mýty a paměť, masovou veřejnou kulturu, společnou ekonomiku a zákonná práva a povinnosti pro všechny členy“ (Smith 1991: 43, překlad autorka). Je to multidimenzionální koncept, ideální typ, od kterého se konkrétní národy v různé míře liší (ibid.). Přestože všechny národy nemají vlastní etnický základ, zastává Smith pojetí národa jako mýtu, který vytvořil nacionalismus, aby tvrdil, že národ tu byl odjakživa. Protože bez předmoderních vztahů a etnických prvků, jako jsou společné symboly, hodnoty, mýty, tradice, kultura, historie a celá kolektivní paměť, by se národ rozpadl (Smith 1991: 41–42). Klade důraz především na přechod etnika k národu, i když jasná hranice mezi nimi není.

Podle Miroslava Hrocha (1999a: 8) je národ důsledkem historického vývoje, který nejdříve nebyl vědomým budováním národa, ale změnami, které přinášel, se posílily uvnitř dané pospolitosti určité vztahy a později se tato pospolitost začala označovat jako národ. „V případě procesu formování moderních národů šlo o velkou proměnu v postojích a myšlení, která proběhla v době celkových velkých změn počínající modernizace středoevropské společnosti.“ (Hroch 1999a: 7) Hroch (1999a: 9–10) nesouhlasí s primordiálním pojetím národa, které národy označuje jako odvěké entity, které byly potlačeny a je třeba je probudit, ale hledá kontinuitu mezi etnikem a národem. Moderním národem Hroch (1999a: 8) rozumí velkou sociální skupinu lidí, kteří jsou si rovni a jsou spjati kombinací několika vazeb či vztahů, které se často formovaly po staletí – vazeb jazykových, kulturních, náboženských, politických, geografických, hospodářských a podobně. Žádná z nich není nezastupitelná, ale tři charakteristiky jsou pro existenci národa nezbytné:

1. Je občanskou pospolitostí rovnoprávných jedinců, příslušníci národa jsou si rovni před zákonem.
2. Každý či téměř každý člen si je vědom své příslušnosti k národu.
3. Národní pospolitost prošla shodnou historií, má společný osud, takže lidé mají podobné povědomí o minulosti, sdílí kolektivní paměť, cítí historickou zakotvenost národa.

2.1.5 Národ jako forma sociální komunikace

Karl Deutsch (1979: 14) rozlišuje několik termínů:

1. Společnost: skupina lidí, kteří se naučili společně pracovat.
2. Komunita: skupina lidí, kteří jsou schopni předávat si navzájem efektivně informace o širokém rozsahu témat.
3. Země: zeměpisná oblast s větší ekonomickou provázaností, rozvětveným trhem zboží a služeb.
4. Lid: skupina osob s komplementárními komunikačními návyky.

„*Národ* je potom lid, který získal kontrolu nad některými institucemi sociálního nátlaku, které nakonec vedou ke vzniku plnohodnotného *národního státu*; a *nacionalismus* je upřednostňování daného národa a jeho členů před všemi cizinci, a to ve světě sociální mobility a ekonomické soutěže, kde převládají hodnoty bohatství, moci a prestiže.“ (Deutsch 1979: 14, překlad autorka, kurzíva v originále)

Při růstu národů se podle Deutsche opakovalo několik pravidelností (Deutsch In Hroch 2003: 58–59):

1. Posun od zemědělské výroby k tržním ekonomikám.
2. Sociální mobilizace venkovských populací, rozvoj měst, nárůst sociální mobility.
3. Rozvoj základních komunikačních sítí a individuálních dispozic k připojení se k určité skupině sjednocené jazykem a komunikačními návyky.
4. Odstupňovaná akumulace a koncentrace kapitálu, kvalifikací, někdy i sociálních institucí a následný vstup různých sociálních vrstev do fáze nacionalismu.
5. Probuzení etnického vědomí a záměrné či nezáměrné přijetí národních symbolů.
6. Spojování etnického vědomí s pokusy o politický nátlak, v některých případech s pokusem udělat z vlastního lidu privilegovanou třídu, které jsou příslušníci jiného lidu podřízeni.

Deutsch tvrdí, že rozvíjející se národy nejsou tvořeny primordálně, ale prošly procesem budování národa, skrze který se vyvinuly do kolektivní identity (v různé míře mentální, emocionální a infrastrukturní), která je obsažena ve všech sociálních třídách. Růst a rozvoj národních států považuje za důsledek sociální mobilizace (Senghaas 2012: 1138). Kolektivní identitu, národ, spojují komunikační zařízení, která zprostředkovávají společné tradice, hodnoty a podobně.

2.1.6 Národ jako národní stát

Hans Kohn mluví o národu jako národním státu. Přímo národ nedefinuje, jelikož ho považuje za něco, co vytvořil nacionalismus. Dle Kohna nabízí národ a nacionalismus jen abstraktní pocity (na rozdíl od rodiny, vesnice nebo klanu, ke kterým má člověk pocity každodenní). Identifikace s lidmi v národě, které člověk nikdy nepotká, a s místy národa, které nenavštíví, je tak odlišná. Proto musí konkrétnost vytvářet na základě historického vývoje díky vzdělávání a ekonomické závislosti a skrze shodné politické a sociální instituce (Kohn 1967: 8–9). Národní skupina totiž stejně jako jiné stálé skupiny (kasty a podobně) vyžaduje pocit sounáležitosti. Národnosti se neustále vyvíjí, a tak je nesnadné je jednoduše definovat, Kohn (1967: 13–14) ale zmiňuje několik prvků, které když národnosti mají, vytváří se národ. Jsou to společný původ, jazyk, území či spíše stát, politická entita, zvyky, tradice a náboženství.

2.2 Nacionalismus

Mluvíme-li o národu a o nacionalismu, můžeme mezi nimi cítit souvislost. Miroslav Hroch (1999b: 11) ale vysvětluje, že jejich vývoj je rozdílný. Slovo nacionalismus se začalo hojně užívat až po 2. světové válce a mohlo označovat ať už lidskou činnost národního charakteru nebo stav mysli. Varuje proto, že se tak mohly označovat činnosti, které vyjadřovaly protichůdné cíle, a to proto, že se týkaly existence národa. To vede Hrocha ke zpochybnění Gellnerovy teze, že nacionalismus je politickým principem, který požaduje shodu politické a národní jednotky, a že on tvoří národy (Gellner 1993: 12). Gellner totiž využívá nacionalismu i poté, co k politické a národní jednotě došlo. Pokud by tedy byl tím principem, už by podle této definice neměl existovat. Hroch (1999b: 7) proto poznamenává: „Pokud by mělo být termínu nacionalismus užito tak, aby nevyvolával nedorozumění, pak by to mělo být právě v ‚tradičním‘ smyslu českého jazykového povědomí: měl by jím být označován postoj, jenž nadřazuje vlastní národ, jeho vlastnosti i jeho zájmy nad zájmy všech ostatních národů.“

Gellner (1993: 12) tedy tvrdí: „Nacionalismus je původně politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodné. Nacionalismus jako pocit nebo jako hnutí může být nejlépe definován v pojmech tohoto principu.“ Nacionalismus požaduje, aby se etnické a politické hranice uvnitř státu nelišily, aby neoddělovaly držitele moci od ostatních obyvatel. Je odpovědí na modernizaci, důsledkem podoby průmyslové společenské organizace „založené na kulturách vysokého stupně, hluboce vniknuvších do psychické totožnosti, závislých na vzdělání, přičemž každá je chráněna svým vlastním státem“ (Gellner 1993: 59). V průmyslovém věku tak byl nacionalismus definován jako snažení o to, aby byly kultura a stát shodné a aby měla kultura vlastní jediné politické zastřešení (Gellner 1993: 54).

Podobně jako Gellner chápe nacionalismus i Eric Hobsbawm. Píše, že „nacionalismus předchází národům. Národy netvoří státy a nacionalismus, nýbrž je tomu přesně naopak“ (Hobsbawm 2000: 15). Nacionalismus vidí jako interakci dvou jevů – občanského náboženství pro moderní územně centralizovaný stát a způsobu přístupů k sociálním změnám. Stát jako územně politická organizace si tak vytvářel občanské náboženství ve formě národního patriotismu, aby se stal národním státem (Hobsbawm In Hroch 2003: 122).

Abychom porozuměli nacionalismu, musíme se dle Benedicta Andersona (2008: 20) zaměřit na jeho historický vznik a změnu jeho významu v čase. Když v 18. století v západní Evropě začal vzestup nacionalismu, nastal úpadek náboženského myšlení, rozpad

ráje, proto bylo třeba sekulárně proměnit osudovou danost v kontinuitu. K tomu se hodila idea národa. Nacionalistická představivost je podobná náboženské představivosti, je s ní spjata, jelikož obě pracují se smrtí a nesmrtelností (Anderson 2008: 26–27). Moderní kultura nacionalismu si proto vytváří vlastní výtvořiny národní představivosti, které národ spojují s nesmrtelností a určitou náboženskou představivostí. Jsou to různé emblémy a mýty, například památníky padlým či hroby neznámým hrdinům (Anderson 2008: 25), které mají původ národa legitimizovat a neustále se opakuji. Anderson netvrdí, že by nacionalismus přímo nahrazoval náboženství nebo že se zrodil z rozpadu náboženských jistot, ale vidí jejich spojitost. Oficiální nacionalismus označuje jako uvědomělou sebeobrannou politickou taktiku, těsně spjatou se zachováním imperiálních dynastických zájmů. Rysem, který se neměnil, byla oficiálnost nacionalismu. Jde „o něco, co má původ v samotném státu a co především také zájmům státu slouží“ (Anderson 2008: 173).

Karl Deutsch vyvinul teorii nacionalismu, která je založena na představě, že lidé jsou svázáni silou vzájemné komunikace a vztahů. Národ je svázán komunikací, která byla možná díky komunikačním zařízením (Taylor 2012: 1145). Lidé v národě jsou si blíže, protože mezi sebou dokážou komunikovat snáze, srozumitelněji a intenzivněji než s jinými, a to i díky médiím, dopravním cestám či ekonomickým vztahům. Říká: „Nacionalismus je stav mysli, která dává ‚národním‘ poselstvím, vzpomínkám a představám přednostní status v sociální komunikaci a větší váhu v procesu rozhodování.“ (Deutsch 1979: 301, překlad autorka).

2.2.1 Dichotomie nacionalismu

Hans Kohn vypracoval dichotomii nacionalismu, jež rozlišuje západní a východní typ. Západní nacionalismus je založen na občanských hodnotách liberálně-demokratického státu v západní Evropě, východní usiluje o státnost definovanou jazykem a etnickým původem a je protidemokratický (Hroch 1999b: 9–10). Západní typ je ztotožněný se samotnou modernizací a pluralizací, je spíše občanský, svobodný, založený na národnosti, která je produktem sociálních a politických faktorů; směřuje k budoucímu národnímu státu. Východní typ je etnický, založený na tradičních vazbách, výlučném jazyku, rase či náboženství, je neliberální (Kohn 1967: 329–332). Nacionalismus podle Kohna předpokládá existenci centralizované vlády nad konkrétním územím a růst nacionalismu je proces integrace mas lidí do jednotné společné politické formy (Kohn 1967: 4). Dodává: „Nacionalismus je především stav mysli, vědomý akt, který je od Velké francouzské revoluce pro lidstvo stále více běžným.“ (Kohn

1967: 10–11, překlad autorka) Tento stav považuje národní stát za ideální formu politické organizace a národnost jako zdroj veškerého kulturního života a ekonomického blahobytu. Nacionalismus vyžaduje národní stát a jeho vytváření pak posiluje nacionalismus (Kohn 1976: 16, 19). Barša a Strmiska (1999: 19) píší, že Kohn redukuje nacionalismus na ideologii a považuje jej za scestnou reakci na modernizaci novověké Evropy. Podle nich kritizoval etnický nacionalismus a prosazoval, že národ je definován státem. Neodpovídal ale na případ, pokud takový stát neexistuje nebo nemá loajalitu občanů (Barša, Strmiska 1999: 34).

Pojmy východní a západní nacionalismus používá i Anthony Smith, ale jeho pojetí je jiné. Odlišuje občanský a etnický národ a navrhuje západní a východní model národa, kterým odpovídají jejich ideální typy nacionalismu. Západní či občanský nacionalismus definuje jako společenství lidí na stejném historickém území se stejnou vládou a zákony, kde je právně politické společenství s rovností všech členů a všeobecná občanská kultura a ideologie. Podle tohoto modelu mohou lidé do národa vstupovat dobrovolně. Východní model nacionalismu představuje etnickou koncepci, která národ považuje za společenství. Takový národ se odlišuje důrazem na komunitu se společným původem, na původní kulturu, rodinu, jazyk, zvyky, tradice a předky. Příslušnost k tomuto národu si člověk nevolí, je dána narozením (Smith 1991: 9–12). Vysvětluje: „Nacionalismus je sekulární, moderní ekvivalent předmoderního posvátného mýtu o etnickém vyvolení.“ (Smith 1991: 84, překlad autorka) Stejně jako ideologie a jako symbolika legitimizuje kulturní uspořádání, vyzývá k přeměně nízkých kultur na vysoké, orálního na psané, a k uchování nahromaděných nenahraditelných kulturních hodnot pro potomky (ibid.).

2.3 Identita

Koncept identity je zmiňován v různých vědách, takže pohledů na ni je opět velké množství. Může mít mnoho podob, které se mohou doplňovat i překrývat. Samotné slovo identita pochází z latinského výrazu *identicus* tedy stejný, totožný. V Jandourkově sociologickém slovníku najdeme, že identita je hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity, který zahrnuje i hodnoty, kterým jedinec věří. Také je to ztotožnění člověka s životními rolemi, souhrn jeho sociálních rolí. Identita je zároveň prožívání příslušnosti k různým společenským skupinám a celkům včetně důležitosti, kterou jim člověk připisuje. Některé složky identity jsou dané, jiné si mohou lidé vybrat (Jandourek 2001: 104).

Identita člověka (totožnost) má multidimenzionální charakter a proces identifikace je způsob, jak vlastní identitu určit. Člověk se nemusí ztotožňovat jen se sebou samým nebo se skupinami, ale i s ideami, výklady světa, náboženskými přesvědčeními, životními styly a v neposlední řadě s národy (Roubal 2003: 4). To nevylučuje pluralitu identit a intenzita identifikace k různým identitám může být jiná. Podle situace a cílů může člověk některou identifikaci zdůrazňovat a mezi různými identitami přecházet (Barša a Strmiska 1999: 83). Platí to pro etnickou, náboženskou, místní, politickou či etnickou identitu. U moravské identity bychom se mohli setkat s tím, že i když se někdo považuje za Moravana, může se považovat také za Čecha, třeba podle kontextu či místa, kde se zrovna nachází. Miroslav Hroch (1999a: 10) při práci s identitou vychází z pojetí, které považuje za jednu z antropologických daností člověka potřebu ztotožňovat se s modely chování svého společenského prostředí. Člověk, který skupinovou identitu přijal, má tendenci ji chránit a udržovat.

Pohledem zastánců konstruktivismu Bergera a Luckmanna jsou naše identity sociálními produkty. Identita se vytváří, udržuje a mění během sociálních procesů, je výsledkem vztahu mezi jedincem a společností (Berger, Luckmann 1999:170–171). Při kontaktech s druhými stále probíhá vzájemná identifikace a identitu člověk získává právě v průběhu socializace. Člověk se stává členem společnosti, přebírá předkládaný pohled na svět, role i postoje. Pro autory je důležité, že všechny identifikace se uskutečňují v rámci hranic vymezujících určitý sociální svět (Berger, Luckmann 1999: 131), identitu vztahují k přímo danému sociálnímu světu a říkají: „Identita je vskutku objektivně definována jako umístění v určitém světě a může být subjektivně osvojena pouze a *zároveň* s tímto světem.“ (Berger, Luckmann 1999: 131, kurzíva v originále) Také moravská identita se vztahuje ke svému světu s vlastními charakteristikami a tím, co tuto představu vytváří.

2.3.1 Kolektivní identita

Jako typ identity se často uvádí kolektivní identita. Jandourek (2001: 105) ji vysvětluje jako shodu členů skupiny na podstatných rysech skupiny a na tom, kdo do ní patří a kdo ne. Identita se vytváří nejen na základě toho, s čím se ztotožňujeme, ale také podle toho, čím se odlišujeme.

Vytváření identity v každodenním životě představuje Zygmunt Bauman. V něm se totiž setkáváme s dalšími lidmi a skupinami. Do některých patříme, do jiných ne, do některých bychom chtěli patřit, do některých nikoli. Naše identita se utváří podle vztahu k nim. To nám pomáhá se s nimi identifikovat, ani nemusíme být jejich členy nebo jim být fyzicky blízko. Skupina, do níž patříme, se dá označit jako „my“ nebo také in-group, cizí skupina je potom označena jako „oni“ neboli out-group (Bauman, May 2004: 43–49). Bauman zdůrazňuje, že bez tohoto rozdělení bychom těžko hledali smysl své identity, že: „námi‘ můžeme být pouze potud, pokud existují nějací ‚oni‘, že kategorie ‚my‘ a ‚oni‘ mají smysl jen společně, ve vzájemné opozici. ‚Oni‘ náleží k sobě a tvoří skupinu jenom díky tomu, že (...) žádný z nich není ‚jedním z nás‘.“ (Bauman, May 2004: 49)

Pojem kolektivní identita však považují za zavádějící například Berger s Luckmannem, kteří mluví raději o typech identity. Ty jsou podle nich výhradně sociálními produkty a vznikají během sociálních procesů v určitých historických sociálních strukturách, což ovlivňuje rozdílnou identitu různých skupin. Identita může být ve své každodenní realitě vysvětlena, je v ní srozumitelná a pozorovatelná (Berger, Luckmann 1999: 170–173). Anthony Smith (1991: 3–6) ukazuje, že člověk zastupuje několik kolektivních identit a má více rolí, z nichž se skládá osobnost, vlastní já, moje identita. Jsou to například gender, teritorium, sociální třída, náboženství a etnicita.

2.3.2 Prostorová identita

Můžeme se ovšem identifikovat také s určitými územími. Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá specifickou oblastí, Moravou, zmínka o identifikaci s místem se nabízí. Chromý (2003: 165) vysvětluje humanistickou interpretaci prostoru, podle které je místo individuální kategorií, která se vyskytuje v osobním každodenním životě jedince. Naopak region má kolektivní rozměr, který zahrnuje institucionální zkušenosti a historii celého regionu a má dlouhé trvání. „Z toho plyne, že rozdíl mezi místem a regionem není založen na velikosti plochy těchto prostorových jednotek, ale na jejich každodenním vztahu k jednotlivci. Oba pojmy spolupracují při vytváření např. národního státu. Cíle sociální reprodukce a socializace se také obvykle označují za nejvýznamnější prostředníky při tvorbě národní identity.“ (ibid.) Vztah obyvatel k regionu vytváří jejich regionální identitu, regionální stereotypy i vlastní kulturní znaky, čímž se vytváří také symbolické regiony v myslích jedinců. Chromý dodává: „Role regionů ve společném vědomí národa se později proměňovala

v čase, až nakonec region (vyššího řádu) začal symbolizovat národ.“ (Chromý 2003: 166) Tímto způsobem bychom mohli uvažovat i o Moravě. Chromý prostor označuje jako jeden z hlavních faktorů stmelujících společenské skupiny a říká, že „pouhá představa je dostatečná k připomenutí členům skupiny, ke kterému celku patří“ (Chromý 2003: 174). Můžeme poznávat formování skupinových identit, kde působí kolektivní vzpomínky, zvyky, jazyky, podobný původ či role, životní prostředí, krajina, hrdost a podobně. Region jako kulturní realita je založena na symbolech (ibid.).

2.3.3 Národní identita

Národní identita je svým způsobem podobná kolektivní identitě. Je v ní důležité ono „my a oni“, rozlišení vlastního a cizího národa. Podle Kláry Plecité-Vlachové (2003) je zvláštní formou kolektivní identity, díky níž se lidé bez ohledu na fyzický kontakt cítí být vzájemně svázáni (sdílí jazyk, teritorium, historii, zvyky a podobně), definuje, kdo jsme, a v současných společnostech je jednou z nejvýznamnějších kolektivních identit, dominující zpravidla i nad identitou sexuální, genderovou, věkovou, třídní či náboženskou.

Kučera (2012: 18) píše o socioprostorových identitách, k nimž řadí identitu lokální, regionální, národní i nadnárodní. Národní identita se váže primárně k určitému společenství. Teritorium je důležité až poté, co národní společnost začíná usilovat o své teritoriální zakotvení, zvláště pokud má vzniknout národní stát, kdy jsou důležité také instituce, které pomáhají odlišit celek od ostatních. Národní vědomí potažmo národní identita vychází dle Benedicta Andersona (2008: 62) z vlastních národních jazyků a ze sblížení kapitalismu a technologie tisku. To umožnilo vytvoření představy soudržnosti a sounáležitosti. Národní vědomí se tak šířilo díky románům a novinám v národních jazycích.

Anthony Smith mluví o národní identitě, která obsahuje pocit politické komunity, jež zahrnuje instituce a jednotná práva a povinnosti pro všechny členy komunity. To předpokládá pevný sociální prostor, ohraničené území, se kterým se mohou lidé identifikovat, mít pocit, že do něj patří. Tímto způsobem se daly dříve definovat národy jako společenství uvnitř daného teritoria, ve kterém lidé dodržují stejné zákony a nařízení (Smith 1991: 9). Funkce národní identity byly dle Smithe (1991: 16) dříve vnější (územní, ekonomické a politické), zatímco později odkazuje k socializaci členů do národních příslušníků a občanů skrze média, masové veřejné vzdělání a kulturu.

Výzkum, zkoumající českou národní identitu po zániku Československa před vstupem do Evropské unie, provedly na základě analýz dat mezinárodních výzkumů (ISSP Národní identita z let 1995 a 2003) Klára Vlachová a Blanka Řeháková. Národní identitu chápou jako konstrukt obsahující několik prvků. Používají čtyři: obraz národa, teritoriální identita, národní hrdost a láska k národu (Vlachová, Řeháková 2004: 9). Připomínají, že česká národní identita se v moderní době konstruovala vůči Němcům a Německu, od roku 1918 do roku 1992 také vůči Slovensku a od roku 1945 do roku 1991 ve vztahu k Rusku a Sovětskému svazu (Vlachová, Řeháková 2004: 11). Holý (2001: 70–71) dodává, že lidé zmiňují tři kritéria, když říkají, co je to být Čechem, a to narodit se v Čechách, mít češtinu za mateřský jazyk a mít české rodiče. Většina se shodla, že aby byl člověk Čechem, je třeba, aby byl jako Čech vychován během socializace (od rodiny přes školní docházku po život v českém prostředí).

Při zmínce o lokálních identitách bychom neměli zapomenout na identitu vážící se k větším celkům. Na Moravě a v České republice bychom mohli najít například identity vztahující se k republice jako státu, k Evropě i Evropské unii, potažmo i k celé Zemi.

2.4 Morava

Morava je jednou ze tří historických zemí, které tvoří Českou republiku. Je menší než Čechy, ale větší než Slezsko, tedy jeho část patří k České republice. Její plocha pokrývá asi 26 801 km² a žijí v ní přibližně čtyři miliony obyvatel (Moravané 2013d).¹ Název Morava pochází pravděpodobně od stejnojmenné řeky, která územím protéká. Největším městem, někdy označovaným za hlavní město Moravy, je Brno. Dále můžeme zmínit například Olomouc, Zlín, moravsko-slezskou Ostravu, moravsko-českou Jihlavu, Hodonín, Kroměříž, Uherské Hradiště nebo Znojmo. S historickým územím Moravy sousedí Čechy, České a Moravské Slezsko, Dolní Rakousy, Trnavský, Trenčinský a Žilinský kraj a Kladsko (Moravskoslezská akademie, [s.a.]).

Ačkoli se v preambuli Ústavy České republiky píše: „My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku...“ (Ústava České republiky 1992), není nikde specifikováno, co Čechy, Morava nebo Slezsko jsou, a republika je unitárním státem. Současná podoba krajů neodpovídá hranicím historických zemí a části Moravy spadají (krom Jihomoravského, Zlínského, Olomouckého a Moravskoslezského kraje) také do Jihočeského

¹ Údaj se vztahuje na území samosprávné země Moravskoslezské, která byla zrušena 1. 1. 1949.

a Pardubického kraje a na Vysočinu, která je téměř v polovině rozdělena historickou hranicí Čech a Moravy. Moravské území se v průběhu dějin měnilo a bylo součástí například Velkomoravské říše, zemí Koruny české nebo Československa. Morava však jako země právně neexistuje a není na žádné současné mapě Evropy. Příliš známy nejsou ani její dřívější samostatnost, samospráva a hranice. Dnes tak může být vnímána spíše jako kulturní celek v rámci České republiky.

2.4.1 Historie Moravy

O historii Moravy bylo vydáno velké množství knih,² které se zaměřují na různá období, místa, události i osobnosti. Tato sociologická práce, ačkoli s historickými poznatky pracuje, nemůže popsat moravskou historii důkladně, pouze ji využívá k další interpretaci. Je však vhodné mít základní přehled o vývoji moravských dějin, proto do příloh přidávám kapitulu *Historie Moravy*. Nyní zmíním jen několik základních informací.

Problematika dějin Moravy souvisí také s jejím postavením v rámci České republiky, jejíž státoprávní uspořádání Moravu nezná. Někteří se proto snaží o prosazení jiného státního uspořádání, které by dalo Moravě samosprávu. Tyto názory se sice mohou zdát jako vyostřené, nelze je ale brát jako úplně neopodstatněné. Marečková (1993: 3) píše, že od 9. století byla Morava samostatným královstvím a kolébkou slovanské vzdělanosti, od konce 12. století byla Moravským markrabstvím (přesto spjatým se zeměmi Koruny české) a v Československé republice měla vlastní samosprávu jako země Moravskoslezská.

V období Velké Moravy patřily Čechy k Moravě, ale po jejím rozpadu v 11. století začali Moravu spravovat čeští Přemyslovci. V rámci českého státu byla samostatnou zemí, politicko-správním celkem s dědičnou vládou, šlechtou, zemskou obcí, politickými institucemi, zemským právem i hranicemi. V průběhu dějin se síla vztahů mezi Čechami a Moravou měnila a hrozilo i jejich úplné rozdělení. Jejich vztahy posílilo na počátku 19. století národní obrození a společné snahy o vymezení Čech a Moravy proti německému vlivu. Potřeba spojení do jednoho státu vznikla až v této době (Marečková 1993).

²Zajímavá jsou například díla historiků Jiřího Malíře a Lukáše Fasory (kteří se podíleli na knihách *Člověk na Moravě*, v nichž na konkrétních příkladech rozebírají situaci různých typů lidí v dané části století, a to v dílech od poloviny 18. století do konce 20. století), dále Josefa Války, Františka Čapky, Jiřího Pernese nebo Dušana Třeštíka.

Moravské markrabství zaniklo až se vznikem Československé republiky 28. října 1918, ale v roce 1927 byl obnoven zemský princip a země Moravskoslezská získala vlastní zemské zastupitelstvo, zemský výbor a úřad, v jejichž čele stál zemský prezident. Období Protektorátu toto uspořádání rušilo. Po osvobození v roce 1945 bylo opět obnoveno, ale 1. 1. 1949 bylo zrušeno komunisty a kraje, které vytvořili, nedodržovaly zemské hranice (Marečková 1993: 14). Po revoluci v roce 1989 sice Federální shromáždění zrušení Moravskoslezské země odsoudilo, hranice krajů ale zůstaly stejné a ani po vzniku samostatné České republiky a nových 14 krajů se situace nezměnila.

2.4.2 Moravské symboly z dnešního pohledu

Morava či spíše její markrabí měli v minulosti vlastní vlajky a erby. Z historie tak vycházejí různé moravské symboly, ale o podobě některých z nich se vedou spory. Dnes je hojně diskutovaným tématem znak a vlajka Moravy³. Občanské sdružení Moravská národní obec přesvědčuje starosty obcí, aby na svátek Cyrila a Metoděje vyvěšovali moravskou vlajku. Tedy variantu, která se skládá ze dvou vodorovných pruhů, horního žlutého a dolního červeného, uprostřed nichž je znak zlatě šachované vlevo hledící korunované orlice v modrém poli (Moravané 2013b). Někteří odborníci ale s takovou vlajkou nesouhlasí a za jedinou možnou verzi považují červeno-stříbrně šachovanou moravskou orlici se zlatou zbrojí a korunou v modrém poli, která vychází z historicky dochovaného praporu Moravského markrabství. Také toto je problém, na kterém můžeme vidět nejednotnost pohledů na moravské symboly, a který s moravskou tematikou souvisí. Podrobněji ho vysvětluji v příloze *Znaky Moravy a spory o ně*.

³ Obrázky naleznete v příloze.

3. Konstruování národa

Vznik národů se samozřejmě neřídí jen předpokladatelnými pravidly. Zároveň však národy nevznikají mimo všední svět. Peter Ludwig Berger a Thomas Luckmann rozebírají, jak vzniká realita, ve které člověk žije. Dle nich je vytvářena sociálně a objektivní realita není dána jako fakt, ale stále se konstruuje během sociální interakce a komunikace. Realita je pro ně „vlastnost náležející jevům, kterým přisuzujeme existenci nezávislou na naší vlastní vůli“ (Berger, Luckmann 1999: 9). Poukazují na důležitost vědění jako jistoty, že tyto jevy jsou skutečné a mají určité vlastnosti (ibid.). Národy jsou také sociálně vytvořeny, vznikly v určité sociální realitě, kterou příslušníci národa sdílejí. Existuje mnoho druhů reality, přičemž reality a vědění jsou vázány na různé sociální kontexty. V každém společenství je vědění jiné. Pro komunikaci mezi lidmi je důležité, aby jejich soubor vědění odpovídal sdílené realitě, které všichni členové společnosti rozumějí. (Berger, Luckmann 1999: 9–11) To je důležité i u národa, jelikož potom mohou lidé mluvit o objektivitě světa, jež je pochopitelná.

Realita je tvořena také institucionálně a předáváním vytvořeného sociálního světa nabývá na přesvědčivosti. Aby byla pravidla ospravedlněna, legitimizována, musí být vykládány hodnoty institucionálního řádu společnosti a také jejich významy (Berger, Luckmann 1999: 94). Teoreticky má legitimizace několik úrovní. První je jazyk a slovní zásoba, protože v jazyce se vysvětluje svět okolo. Druhá úroveň zahrnuje složitější vyjádření, teoretické předpoklady pro praktické jednání, které se snadněji předávají pomocí písní, legend, mýtů, vyprávění či morálních zásad. Třetí úroveň zahrnuje užší oblasti vědění, kterou vysvětlují odborníci. Čtvrtou úroveň legitimizace tvoří symbolické světy, kde jsou zahrnuty všechny teoretické, objektivizované i subjektivní významy výkladů světů, tvořících všezahrnující svět (Berger, Luckmann 1999: 95–97), jehož součástí je i národ. Symbolické světy legitimizují institucionální řád, protože: „Symbolický svět dává řád subjektivnímu chápání životní zkušenosti. Zkušenosti náležející do různých oblastí reality jsou uspořádávány v celek svým začleněním do téhož zastřešujícího světa významů.“ (Berger, Luckmann 1999: 98)

3.1 Podmínky pro vznik národa

Často opakovaná činnost se dle Bergera a Luckmanna ustálí ve vzorec a podléhá habitualizaci, zvyku. Poté si člověk vytváří typizace, které má k dispozici každý člen dané společnosti. Každodenní život obsahuje tyto typizační schémata a díky nim lidé určitým způsobem vnímají ostatní a jednají s nimi. Typizují se tedy sociální interakce, vzdalují se setkání tváří v tvář, stávají se anonymními (Berger, Luckmann 1999: 36–37). Když se ustálí způsoby lidského jednání v sociálně definovaných životních situacích, mohou jako sociálně ustálený způsob sociálního jednání vzniknout instituce. Ty se stávají všeobecným věděním, jsou objektivní a oddělené od konkrétních lidí (Berger, Luckmann 1999: 56–57). Jaké podmínky by měly být splněny, aby se vytvořil moderní národ, specifikují teoretici různě. Dále se zaměřím přímo na vybrané podmínky a na to, jaký význam mohly hrát při vytváření moravského národa.

3.1.1 Kultura

Pojem kultura je velmi široký a komplexní, můžeme o ní mluvit také v umění nebo u způsobu života lidí. Význam společné kultury či různých jejích prvků (jazyk, mýty, vzpomínky, společná historie a podobně) při vytváření národa zdůrazňují také zmínění teoretici. Například Gellnerova definice příslušnosti ke stejnému národu říká, že lidé patří ke stejnému národu, pokud sdílejí stejnou kulturu, která zahrnuje soubor myšlenek, znaků, představ a způsobů chování a dorozumívání (Gellner 1993: 18). Karl Deutch (1979: 80) píše, že primárně na kultuře je založena národnost. Nejdříve nastíním kulturu obecněji, poté zmíním různé znaky zvlášť.

Nositelem kultury na Moravě raného novověku byly především vzdělané vrstvy, šlechta a duchovenstvo. Konstituování jednotné národní kultury a moravského národa jako obce poddaných na určitém území tehdy do značné míry bránila absence významného panovnického dvora, který by vytvářel kulturní centrum. Moravská společnost raného novověku pocítovala vlastní odlišnost od Čech, ale ani nepopírala příslušnost k Čechům. Udržela si vlastní identitu, která byla v 17. století čím dál více ovlivňována vazbami k Vídni a habsburské monarchii, uvnitř níž zůstala Morava svébytným celkem (Knož 2001: 65–70).

První polovina 19. století byla na Moravě dobou zemského vlastenectví. Ve 30. a 40. letech se začali objevovat buditelé, kteří šířili české národní vědomí s péčí o český jazyk. Kulturní a politická emancipace, kterou označujeme jako národní obrození, se snažila vytvářet vlastní českou kulturu a národní vědomí (Řepa 2001: 93–94), které mělo pomoci bránit se proti germanizaci. V roce 1848 totiž sílil germanizační tlak na slovanské obyvatelstvo, proto někteří upozorňovali na malé národní uvědomění na Moravě a na nutnost sjednocení Moravanů a Čechů, aby se společně proti poněmčování chránili (Frolec 1991: 77). Během národního obrození se tak snahy o etnickou a kulturní identitu Moravanů protínaly s bojem o jednotu českého a moravského národa proti německému vlivu. Moravští vlastenci mluvili jménem větve národa československého, kmene moravského. K. H. Borovský psal o potřebě spojení celého česko-moravsko-slezského národa a dodával, že lid a dějiny poznají, že mezi nimi nikdy nebyl rozdíl a Čechy a Morava jsou jedno. Idea jednoty Čech a Moravy jako jednotného českého národa vrcholí v pojetí *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* Františka Palackého, moravského rodáka (ibid.). Od počátku 19. století se na Moravu stěhovala česká inteligence jako F. C. Kampelík, A. V. Šembera či F. M. Klácel, která ještě více posilovala česko-moravskou jednotu (Pernes 1996: 95).

3.1.2 Společné symboly, tradice, mýty a historie

Z Andersonovy (2008: 20) definice národa jako společenství v představách vyplývá, že aby vznikl národ, je třeba, aby ho někdo „myslel“. Představivost národa podle něj pracuje s nesmrtelností a se smrtí. Moderní kultury vytvářejí nejrůznější symboly a mýty, které mají národ legitimizovat – památníky, znaky a podobně (Anderson 2008: 26). Také v definici národa Anthonyho Smithe (1991: 43) najdeme, že národ je společenstvím mýtů a vzpomínek.

Stírání rozdílů mezi moravskými a českými dějinami a pověstmi můžeme zpozorovat, už když byl koncept velkomoravské tradice z konce 10. století nahrazen Kosmovým pojetím českých dějin, takže 12. a 13. století ovládl bohemocentrismus a Morava byla chápána jako jedna z přemyslovských provincií. Termín Moravané se v té době stal synonymem moravských Přemyslovců, kteří se jen občas zapojili po boku těch českých do boje o pražský stolec (Wiholda 2001: 25–27).

Hobsbawm (2000) tvrdí, že moderní národ udržují tradice, které se tváří jako staré, ale velmi často vznikly nedávno a byly uměle zkonstruovány. Národy své tradice potřebují,

využívají k jejich konstrukci staré materiály, odkazují na minulost, ale pro nové účely. Většina tradic slouží moderní společnosti, přičemž Hobsbawm je vysvětluje jako „soubor praktik běžně řízených otevřeně nebo mlčky uznávanými pravidly, rituální nebo symbolické povahy, které se snaží vštípit určité hodnoty a normy chování opakováním, které znamená kontinuitu s minulostí“ (Hobsbawm 2000: 1, překlad autorka). Rozlišuje pravé a vymyšlené tradice, ovšem hranice mezi nimi je do jisté míry zavádějící. Všechny tradice jsou v určitém smyslu vymyšlené lidmi a koncept vymyšlených tradic bude fungovat jen ve chvíli, kdy budeme jejich vymyšlenost popírat. Rituály, mýty i tradice jsou stále obnovovány a pozměňovány, aby vždy zapadaly do aktuálního výkladu světa.

Je tomu tak proto, že vlastní vědomí člověka dokáže uchovat jen část zkušeností. Když se skutečnosti uchovávají ve vzpomínkách více jedinců, dochází k jejich intersubjektivní sedimentaci a zkušenosti se začleňují do společného souboru vědění. Pokud je taková sedimentace objektivizována (prvky společného světa jsou pochopitelné pro všechny lidi), pomocí znakového systému se může snadno předávat všem, kteří tento znakový systém sdílejí. Nejdůležitějším znakovým systémem je jazyk. Činí lidské zkušenosti anonymními, přístupnými ostatním. Ukládá je, je nástrojem sociální zásoby vědění. Historie společnosti tak může být vykládána úplně jinak než dříve a institucionální řád nebude porušen (Berger, Luckmann 1999: 70–73). „Jelikož skutečný původ sedimentací se stal nedůležitým, může tradice vytvořit naprosto odlišnou teorii jejich původu, aniž by tím bylo ohroženo to, co už bylo objektivováno.“ (Berger, Luckmann 1999: 71) Změny ve výkladu historie jsou možné také v národě a ani to neohroží jeho věrohodnost.

František Palacký píše, že národ moravský, co do původu, jazyka, obyčeje a povahy byl vždy s českým jeden, takže dějiny Moravy bere jako součást českých dějin (Pernes 1996: 47–48). „Po vzniku Československé republiky začala být Velkomoravská říše chápána jako první společný stát předchůdců Čechů a Slováků...“ (Pernes 1996: 48). Také Holý (2010: 163) dodává, že Češi chápou tradici jako kontinuitu, která je výsledkem specifického čtení české historie, kdy většina přijala Palackého vysvětlení, takže české národní tradice nejsou generalizacemi skutečných událostí českých dějin, ale vyjádřením ideálů. Palacký charakterizoval historii slovanského demokratického ducha v protikladu k německému feudalismu a „to, co se později začalo přijímat jako jeho ‚filozofie českých dějin‘, je pohledem na historii jako kontinuální prosazování národně svobodomyslného, rovnostářského a demokratického ducha v neustálém boji s německou aristokracií“ (Holý 2010: 86–87).

Na Moravě a v Čechách se tak sjednocovaly i mýty a symboly. „Ve druhé polovině 19. století s moderní kulturou i politikou pronikaly na Moravu také symboly českého nacionalismu.“ (Řepa 2001: 95) Rozhodující byl emocionální náboj českých národních symbolů, poutavost vyprávění, velkolepost obrazů, s nimiž bylo obrození ztotožňováno. Praha a Hradčany předčily obraz Brna, Žerotín se nemohl vyrovnat Přemyslu Otakaru II., státníci jako Rastislav či Svatopluk byli zastíněni Karlem IV. Do lidských myslí se vše dostávalo také na velkých shromážděních, která se konala zejména v 60. letech, například při oslavách cyrilometodějského milénia, při převozu českých korunovačních klenotů z Vídně do Prahy nebo při pokládání základního kamene Národního divadla (ibid). Holý (2010: 88) vidí jako jeden z důležitých českých mýtů mýtus o národě, jehož vedoucími osobnostmi byli vždy intelektuálové (například Karel IV. a Masaryk).

Obrozenci se snažili český národ „probudit ze spánku“, což se snaží lidem říct princip nacionalismu (jak to uvádí například Gellner [1993]). Mýtus o českém národě a jeho dlouhé historii podporují i díla Aloise Jiráska. Široký historický záběr jeho děl zahrnuje třeba díla o husitství jako vrcholu dějin, pobělohorské době, baroku či rekatolizaci, nejsou ale historicky přesná a Jiráskův pohled je někdy příliš upravený (například baroko vnímá jako dobu temna). Můžeme zmínit Staré pověsti české, které poprvé vyšly na konci 19. století a se staly téměř povinnou četbou. Také tyto pověsti (o praotci Čechovi, který přivedl české předky, o Krokovi a jeho dcerách, o Libuši, o Přemyslovi, o Praze nebo o blanických rytířích), založené na lidové slovesnosti, posilují obraz starobylého svébytného českého národa.

Smith (1991: 16–17) říká, že národy jsou vyzývány, aby poskytovaly sociální vazby mezi členy a třídami tím, že nabídnou soubor sdílených hodnot, symbolů a tradic. Využíváním symbolů jako vlajek, hymen, obřadů, monumentů, uniforem a měnových soustav je lidem připomínáno společné dědictví, kulturní spřízněnost a národ se stává společnou skupinou, která překoná všechny překážky.

Ochrana nebo výroba některých symbolů je zajišťována také státem. Můžeme to vidět i u České republiky, jejíž oficiální státní symboly jsou chráněny zákonem, a jejíž všechny svátky (kromě výročí příchodu Cyrila a Metoděje a upálení Jana Husa) odkazují ke státu. Také samotné jméno Česká republika podporuje představu jednotného státu a snad i národa, jelikož je přítomné v naší každodenní realitě, a to také v různých názvech nebo označeních.

3.1.3 Jazyk

Anderson (2008: 158) shrnuje, že „národ od samého počátku vytvářel jazyk, a nikoli rodový původ, (...) člověk může být do této představy společenství „přizván““ a že národ je vnímán jako dějinná osudovost a jako společenství, jehož představa vzniká prostřednictvím jazyka. Také Gellner (1993: 62) zmiňuje, že jedním z prvků stejné kultury může být také stejný jazyk. Pro Bergera a Luckmanna (1999) je role jazyka v životě člověka a jeho socializaci významná, jelikož skrze něj chápe situace a vztahy. V rámci jazyka lidé myslí, jazyk typizuje jejich zkušenosti. Nesmíme však zapomínat, že jen stejný jazyk pro vytvoření národa nestačí.

Na Moravě podle Františka Trávníčka (1948: 38) vzniklo církevněslovanské kulturní prostředí s náboženským a církevním názvoslovím, z něhož se vytvořila spisovná čeština. Staroslověnština⁴ se objevila na Moravě, ale spisovná čeština se vyvinula v Čechách ve 12. století (Trávníček 1948: 26). Milan Jelínek (1992: 50) dodává, že vývoj kulturní češtiny je shodný díky přemyslovské centralizaci moci jak na Moravě, tak v Čechách. Ačkoli se na Moravě vyvíjely některé jevy jinak (typické pro moravská nářečí), připisuje to spíše neschopnosti moravských autorů zvládnout jazykovou normu češtiny a píše, že se nikdy nepokusili vytvořit samostatnou moravskou normu. V kulturní češtině tak nikdy k teritoriálnímu štěpení jazyka nedošlo a zůstával překvapivě jednotný v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. V mluvené češtině se naopak rozdíly zvětšovaly. Když od poloviny 17. století docházelo k úpadku spisovné češtiny, žádné nářečí se na Moravě do pozice moravského spisovného jazyka nedostalo. K jednotě češtiny pomohl i Palacký, který kromě vlastních děl přispěl k vývoji spisovné češtiny tím, že odmítal zásahy, které do ní měly přidat moravismy. Také Moravan Jan Amos Komenský považoval jazyk na Moravě i v Čechách za tentýž (Jelínek 1992: 51–53). Po vzniku samostatného státu v roce 1918 se i díky Masarykovi čeština rychle rozšířila také do oblastí dříve německých (vojenství, diplomacie apod.) a do pohraničí. Její jednotu podporovaly státní instituce a školy (vznikaly univerzity včetně Masarykovy univerzity v Brně roku 1919). „Nikdo na Moravě a ve Slezsku nepochyboval o tom, že čeština je spisovný jazyk moravských a slezských Čechů nebo chcete-li českých Moravanů a Slezanů.“ (Jelínek 1992: 54)

Právě publikování v národních jazycích má dle Benedicta Andersona (2008) významný vliv na vzestup nacionalismu. V českém prostředí se začalo psát a tisknout česky v opozici k němčině, a protože do roku 1842 nevycházely na Moravě česky psané noviny

⁴ Z církevního slovanského jazyka pocházejí výrazy jako Hospodin, hřích, milosrdný apod. (Trávníček 1948: 28)

a časopisy, museli si je lidé pořídit v Čechách. Tak se k nim dostávaly některé pražské informace rychleji než ty z Brna, což vztah Moravy a Čech ještě prohloubilo (Pernes 1996: 95).

3.1.4 Pocit vlastní příslušnosti

Další podmínkou pro vznik národa může být vůle člověka patřit k němu. Gellnerova voluntaristická definice, že dva lidé patří ke stejnému národu, když uznají jeden druhého za náležejícího ke stejnému národu (Gellner 1993: 18)⁵ se podobá Hrochově (1999a: 8) tvrzení, že pro vznik národa musí být splněna podmínka vědomí každého nebo téměř každého člena o své příslušnosti k národu. Podobně Ernest Renan, který zdůrazňoval roli vůle, prohlásil, že národ je komunita konstruovaná spíše individuálním pocitem sounáležitosti a subjektivním procesem identifikace než jako společenství odvozené z existence etnické skupiny nebo politické jednotky jednoho státu (Renan In Kučera 2012: 11–12). Dle Andersona (2008: 62) je pro představu společného společenství důležitý především zmíněný národní jazyk a rozvoj tisku a komunikačních technologií, protože až vznik tiskovin v národním jazyce ve člověku vyvolá uvědomění si ostatních anonymních příslušníků skupiny, kteří tato díla také dokážou číst. „Kapitalismus technologie tisku (...) umožnil, aby o sobě zcela novým způsobem přemýšlelo stále větší množství lidí a aby se tito lidé novým způsobem začali vztahovat k jiným lidským bytostem.“ (Anderson 2008: 51)

Nelze říct, že by v 19. století v českých zemích žili jednoduše představitelné skupiny, které označujeme jako Moravané, Češi, Slezané nebo Němci. Významná část české (moravské) inteligence mluvila německy a vnímání vlastní moravské identity mohlo být silnější u některých německy mluvících obyvatel než u těch česky mluvících. To nám komplikuje zkonstruování moravského národa pouze za pomoci jazyka, jelikož Moravany se mohli cítit i němečtí Moravané. Malíř (2010: 11) mluví o tom, že na Moravě tehdy žila početná německá menšina a že Němci (nejspíše německy mluvící obyvatelé) žili téměř ve všech moravských městech, v těch nejvýznamnějších byli až do konce monarchie národnostní menšinou Češi. Existovalo tehdy mnoho vazeb, ať už národnostních nebo jiných a jak píše

⁵ „Jinými slovy, člověk dělá národy; národy jsou plody lidských přesvědčení, loajality a solidarity. Pouhá kategorie osob (...) se stává národem, jestliže a když členové této kategorie závazně uznají určitá vzájemná práva a povinnosti vůči sobě na základě svého společného členství. Je to jejich vzájemné uznání jako společníků tohoto druhu, které je mění na národ, a nikoli ostatní sdílené vlastnosti, ať jsou jakékoliv, které oddělují tuto kategorii od nečlenů.“ (Gellner 1993: 18)

Malíř (2010: 13–14), Morava se v té době stále vyznačovala velmi živým regionalismem, kdy se s jednotlivými dialekty a krajovými zvláštnostmi pojil tradiční lokální patriotismus a lidé se ztotožňovali spíše s národopisnými celky (Slováckem, Hanou a podobně) nebo s tradičním zemským patriotismem než s abstraktním národním kolektivem. Hledání národnostní identity tak mohla komplikovat konkurence jiných identit (náboženská, stavovská a tak dále), které bránily či oslabovaly vytváření identity založené primárně na národnosti. Zemská nebo lokální identita někde přetrvala do konce 19. století, kdy se někteří obyvatelé neoznačovali ani za Čechy, ani za Němce, ale třeba za Moravce či Brňáky. Tento regionalismus přetrvával i v německy mluvících oblastech Moravy, které se od sebe významně lišily dialekty, národopisně i mentálně, proto dlouho hledaly společného národního jmenovatele. „Tyto lokální a krajové identity brzdily pronikání národní identity a ve spojení s latentním zemským patriotismem komplikovaly identifikaci obyvatel Moravy s moderními národotvornými procesy...“ (Malíř 2010: 14).

3.2 Projevy moravské národnosti

Jak píše Berger a Luckmann, pro lidi je důležitý každodenní život, který je přirozeným uspořádaným prostorem, v němž vnímají svět a vytvářejí svou realitu. Ta je objektivní realitou, v níž jsou lidské činnosti pochopitelné nejen jejich autorům, takže se vytváří svět, pochopitelný i ostatním. Přirozený řád věcí je stále stvrzován (například jazykem) a každodenní život má smysl. Autoři tento svět označují jako intersubjektivní, tedy svět, který lidé sdílí s ostatními, v němž vnímají jeho významy a objektivace stejně (Berger, Luckmann 1999: 27–29, 39). Právě konstruování reality je využíváno i při vytváření národa, pokud jsou jeho znaky pochopitelné všem členům. Tím, že je člověk v kontaktu se společností a sociálním světem, přejímá jejich pravidla a řád, které ho formují. Zároveň také člověk ovlivňuje prvky svého světa a projevy moravské národnosti dokážou oslovit některé další členy stejné společnosti.

3.2.1 K národu a identitě v Českých zemích ve 20. století

Politické změny na konci 20. století dovolily ještě výrazněji ukázat, jak se měnila národní identifikace obyvatel. Po vzniku Československa jim byla nabízena československá národnost, avšak po rozpadu tohoto nesourodého státu měli být lidé v České republice Čechy a lidé na Slovensku Slováky. Někteří ale nemuseli tyto nově nabízené identity přijmout, neztotožnili se s nimi, mohli se dál cítit Čechoslováky. Jak dodává Klicperová-Baker (2007: 129), Češi, kteří se cítili zároveň Čechoslováky, pocítili určitou krizi identity. Dle Třeštíka (1999: 12) byl československý národ fiktivní a uměle vytvořený po první světové válce, když Masaryk na Versailleské konferenci přesvědčil velmoci, že tento národ existuje a má právo na svůj stát. Česká národní identifikace pak v 60. letech 20. století přešla na západní typ, kdy národ splývá se státem a občanstvím, ale fikce národa se nemohla udržet a rozpadla se. Holý (2010: 183) ale k vnímání národa dodává, že v českém pojetí je národ přirozeně konstituovanou komunitou a příslušnost k národu není výsledkem vědomého rozhodnutí, ale je dána narozením.

3.2.2 Národnost ve sčítání obyvatel

Změna režimu v roce 1989 umožnila znovu se hlásit k moravské národnosti a projevilo se to i ve sčítání lidu. Pro kvalitní zdokumentování této národnosti ale v současnosti není dostatek dat, ze kterých by bylo zřejmé, kolik lidí se k moravské národnosti hlásí a hlavně proč. Ze Sčítání lidu, domů a bytů, která se nyní konají každých deset let, můžeme získat počty lidí hlásících se k různým národnostem, nic dalšího se ale nedozvíme. Je proto zřejmé, že tato data jsou pro širší interpretaci příliš strohá. Ve vysvětlivkách k cenzu v roce 2011 je uvedeno: „Národností se rozumí příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou respondent převážně používá nebo lépe ovládá.“ (Český statistický úřad 2011).

Způsoby zjišťování národnosti se v českých zemích během let lišily a ne vždy bylo dovoleno vybrat národnost dobrovolně, natož zvolit národnost moravskou. Pokud začneme prvním československým sčítáním roku 1921, národnost v něm byla podstatná pro oprávněnost nového státu. Byla definována jako kmenová příslušnost, jejímž hlavním znakem je mateřský jazyk, ačkoli od něj nebyla přímo odvozena. Volba byla svobodná, připouštěla se volba jedné národnosti a nesměla se uvádět příslušnost k území (Hanák, Slezan a podobně)

(Český statistický úřad 2012c). V roce 1930 se národnost zjišťovala nepřímo, zpravidla podle mateřského jazyka. Za protektorátu a druhé světové války se oficiální sčítání nekonala a v provizorních soupisech z roku 1947 se národnost nezjišťovala (Šamanová 2005: 4–5). Sčítání lidu proběhlo až v roce 1950, kdy se národnost, stejně jako v roce 1961, volila podle osobního přesvědčení, ne dle jazyka. Rozuměla se jí příslušnost k národu, s nímž je člověk spjatý kulturou a pracovním společenstvím, k němuž se také hlásí. Podobně v letech 1970, 1980 a 1991, kdy byla definována jako příslušnost k národu nebo národnosti podle svého přesvědčení (Český statistický úřad 2012b). Též roku 2001 byla možnost vyplnit položku podle vlastního rozhodnutí nezávisle na mateřském jazyce. Důležité je, že poprvé se mohla napsat více než jedna varianta, případně mohlo zůstat místo nevyplněné (Český statistický úřad 2012c). V roce 2011 měli lidé tutéž možnost (Český statistický úřad 2012a).

Jak je vidět ze sčítání z roku 1991, společenská atmosféra zvedla zájem o volby dalších národností. Tu moravskou zvolilo 1 362 313 lidí (Český statistický úřad 2012b), což bylo 13,2 % občanů Československé republiky, a to přesto, že se tato národnost nezjišťovala a potřeba zavést ji se projevila až v průběhu sčítání (Šamanová 2005: 8). Je zajímavé, kolik lidí uvedlo v roce 1991 národnost československou. Na území budoucí samostatné České republiky jich totiž bylo jen 3 517, což je jen 0,034 % všech jejích obyvatel (Český statistický úřad 2012c). Lidí moravské národnosti ve sčítání v roce 2001 ubylo – bylo jich jen 380 474 (Český statistický úřad 2012b), tedy 3,7 % všech občanů (Český statistický úřad 2013), přestože se mohlo zapsat i více národností. V roce 2011 se počet lidí volících současně nebo jen tuto národnost opět mírně zvýšil na 521 801 lidí, na téměř 5 % obyvatel republiky (ibid.).

V dnešní době se ze sčítání lidu zjišťuje počet obyvatel menšin na území České republiky proto, že národnostní menšiny mají podle zákona o právech příslušníků národnostních menšin, určitá práva. „Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“ (Sbírka zákonů 2001) O moravské národnosti se zde ale jako o národnostní menšině nemluví.

3.2.3 Moravská sdružení a dnešní prezentace Moravy

V současné době existují hnutí, sdružení i politické strany, které se různým způsobem zasazují o zájmy Moravy. Uvedu zde několik příkladů. Většina má společný požadavek na vlastní moravskou či moravskoslezskou samosprávu (nikoli plnou samostatnost a odtržení od České republiky), což souvisí s požadavkem na zrušení současných krajů a na jejich nahrazení zemskými samosprávami. Slovy Bergera a Luckmanna se snaží vytvořit vlastní konstrukci sociálního světa, v němž bude existovat Morava a moravský národ, vnímaný a uznávaný dalšími. Důraz kladou na vlastní moravské dějiny a projevy kultury, jsou přesvědčeni o odlišnosti od Čech, o nespravedlnosti, která se Moravě dělá a děje, a o právu na vlastní samosprávu. Vytvářejí například mýty o útlaku ze strany Čechů nebo o vlastní historii.

Po pádu komunismu roku 1989 začaly v Československu vznikat politické strany, zabývající se otázkou Moravy, případně Slezska. Springerová (2010: 33–35) nárůst zájmu o tuto problematiku vysvětluje především pocitem do té doby dlouhodobě podceňovaného postavení Moravy a Slezska v rámci celého státu. Existovalo více moravských politických subjektů, které chtěly řešit moravskou otázku (například Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko, Strana moravského venkova, Moravská národní strana či Moravskoslezské hnutí), různě se slučovaly a rozdělovaly, ale z důvodu malé spolupráce a koordinace se spíše dělily a zanikaly a zájem o moravskou problematiku upadal.

Do roku 2005 byl moravistický proud nejednotný a rozštěpený. Konec roku 2005 měl být impulzem k nové fázi moravismu v rámci českého politického systému, vznikl totiž nový politický subjekt – Moravané (Springerová 2010: 5). Strana s tímto názvem sice vznikla už v roce 1994, ovšem na konci roku 2005 přijali tento název členové Hnutí samosprávné Moravy a Slezska a Moravské demokratické strany, jejichž sloučením vznikla strana Moravané, jak ji známe dnes (Moravané 2013a). Ta nyní prosazuje obnovu samosprávy historických zemí Moravy, Slezska a Čech v rámci státu Česká republika, tedy obnovu zemského zřízení ustanovením tří spolkových zemí - Země česká, Země moravská (či moravskoslezská) a metropolitní Země Praha. Chtějí zrušit současné kraje a v programu mají také zrušení Senátu Parlamentu ČR (Moravané 2013c). Moravané budou 23. a 24. května 2014 kandidovat ve volbách do Evropského parlamentu.

Dále můžeme narazit na občanské sdružení Moravská národní obec. Na svých internetových stránkách píše, že jsou určené všem lidem, kterým není lhostejná historie, současnost a budoucnost Moravy (Za Moravu 2010a). Jejím posláním je poznávání, studium

a propagace historických hodnot, památek a tradic Moravy a přispívání k posílení moravského národního povědomí a k trvalému rozvoji svébytnosti moravské společnosti (ibid.). Stránky jsou aktuální a najdeme na nich také pozvánky na setkání členů sdružení i jeho příznivců. Moravská národní obec vydává stejnojmenný elektronický časopis, v říjnu organizuje v Brně Den za Moravu a iniciuje vyvěšování symbolické moravské vlajky (červeno-žlutá s orlicí) (Za Moravu 2010b).

Moravský národní kongres je občanské sdružení, které se označuje za osvětovou organizaci založenou skupinou moravských vlastenců a ctitelů moravské historie a které sdružuje občany Čech, Moravy a Slezska bez rozdílu politické příslušnosti. Prosazuje moravské duchovní obrození, šíření osvěty, ochrany památek, přírody, kultury a podobně (Moravský národní kongres, [s.a.]). V tříkrálovém prohlášení z 6. ledna 2014⁶ předložil kongres Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky několik požadavků. Žádá například zákonné uznání moravské národnosti a obnovení územní identity Moravy a Moravského Slezska jako evropských historických zemí, včetně obnovení samosprávných zemských sněmů. Chce tedy zrušení současných krajů. Navrhuje navíc změnu názvu republiky, tedy „*novelizaci Ústavního zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a novelizaci ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., tj. Ústavy České republiky stanovením skutečnosti, že Republika Čechy a Morava (Českomoravská republika) je tvořena zeměmi Českou, Moravskou a zemí Moravskoslezskou, které se dělí na okresy a obce*“⁷.

Občanské sdružení Moravské srdce vzniklo na konci roku 2010 a podobně jako výše zmíněná sdružení usiluje o zákonné uznání moravské národnosti v legislativě České republiky. Před sčítáním v roce 2011 informovalo veřejnost o možnosti zvolit moravskou národnost a zajišťovalo výrobu červeno-žlutých moravských vlajek. Zajistilo také nahrání písni Moravo, Moravo symfonickým orchestrem a tuto nahrávku zveřejňuje na svých internetových stránkách (Moravské srdce, [s.a.]). Občanské sdružení dále uvádí, že chce změnu Zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, aby daná pasáž zněla: „Příslušníkem národnostní menšiny je občan ČR, který se hlásí k jiné než české *nebo moravské* národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“ (ibid., kurzíva autorka).

⁶ Dokument aplikace Microsoft Word *Prohlášení MNK v roce 2014* s celým textem lze stáhnout na internetových stránkách <http://www.mnk.cz/> v záložce Aktuality. Přímý hypertextový odkaz na něj vytvořit nelze.

⁷ Viz dokument *Prohlášení MNK v roce 2014*.

Moravskoslezská akademie pro vzdělání, vědu a umění vznikla v roce 1994. Toto občanské sdružení pořádalo několik přednášek a konferencí, kde prezentovalo nové historické a archeologické poznatky. Nejen z těchto konferencí vznikly sborníky. Připomínkuje vznikající mapy a zeměpisné knihy, v nichž se objevují chyby. V letech 2008–2011 pořádalo hudební semináře s historickými nahrávkami, které vysílal Český rozhlas Brno (Moravskoslezská akademie, [s.a.]).

Na konec doplním pár slov o projektu, který není politickou stranou ani hnutím, ale souvisí s moravskou tematikou. Je jím projekt „Učíme o Moravě“. Soustředí se na vzdělávání žáků i učitelů s cílem informovat o dějinách, filozofii, literatuře a kultuře Moravy. Hlavním materiálem je učebnice moravských dějin *Morava - dějiny země uprostřed Evropy*. Na internetových stránkách (Učíme o Moravě, [s.a.]) je dostupná zdarma a kromě tištěného vydání obsahuje DVD, pracovní list a metodiku. V rámci projektu jsou organizovány pedagogické konference, studentské workshopy nebo exkurze. Tento projekt je zajímavým materiálem pro poznávání a studium Moravy, ovšem člověk podrobněji neznalý historie si nemůže být jistý, zda nejsou uváděná fakta až příliš vyhraněná.

4. Závěr

Odpověď na základní otázku, **proč se nekonstituoval moderní moravský národ**, se může zdát až banální. V klíčové době pro vznik národů v 19. století se totiž Moravané **dostatečně a jednotně nevymezili vůči ostatním**. Do národního obrození vstoupili Češi a Moravané společně a nakonec tak splynuli v jednom národě i státě s Čechy. Marečková (1993: 3) vysvětluje, že právě v době národního obrození měla integrace Čechů a Moravanů v jednom národním státě své obranné politické oprávnění a v první polovině 19. století při formování novodobého českého národa bylo proti politickým, ekonomickým a sociálním komplikacím zdůrazněno jazykové a kulturní pojetí národa. V 19. století tak vznikl moderní český národ, k čemuž Třeštík (1999: 11) poznamenává: „Vydávalo se to tehdy za jeho obrození, obnovení (...).“

Holý (2010: 96) píše, že v době národního obrození se Češi (tedy Češi a Moravané) definovali ve vědomé opozici k povětšinou bohatším a vzdělanějším Němcům (německy mluvícím obyvatelům), kteří tvořili kulturně, politicky a ekonomicky dominantní prvek. „Cílem českého obrození byl rozvoj českého jazyka, který se jako jazyk literatury, vědy a filozofie stal hlavním nástrojem vytváření české kultury, jež měla být v každém ohledu rovnocenná kultuře německé.“ (ibid) Sílíci prorakouské postoje moravských Němců v 70. letech 19. století rozhodly v moravské společnosti o vítězství české národní jednoty, ačkoli vyvolaly i požadavky na vlastní moravskou samosprávu (Marečková 1993: 13). Lidé na Moravě a v Čechách tedy vymezovali společně proti Německu. Rozdíly v lidové kultuře Čech a Moravy existovaly, ale na Moravě se nevytvořila vlastní vysoká kultura a Moravané také díky učencům nakonec začali sdílet stejnou kulturu jako Češi. Moravské tradice, mýty a historie byly zastíněny společnými českými. Obyvatelé Moravy, jako obyvatelé celé České republiky, tak spíše přijali společné dějiny, které neoddělují Moravu od Čech, a ztotožnili se s nimi. Mýtus o společném původu, stejné historii a společné opozici vůči nepřátelským Němcům nakonec ve společnosti převládl. Moravanům se nepodařilo vytvořit vlastní komplexní mytologii, mýty potřebné pro představu vlastního kolektivního společenství a pro zkonstruování moderního moravského národa se neprosadily. Morava neměla žádného velkého „národního buditele“ jakým byl například pro Čechy Jirásek. Jeho mýty o společném původu i území Čechů a Moravanů už od praotce Čecha, o společném nepříteli Německu se

staly známějšími. Také Palacký, ač Moravan, prosazoval jeden český národ, šířeji dokonce myšlenku panslavismu.

Barša a Strmiska (1999: 21) dodávají, že základní podmínkou pro vznik moderního národa je právě „zapomnění a zrušení většiny tradičních kultur, uzákonění jednoho nářečí do spisovné formy oficiálního jazyka a mytické konstrukci velkopříběhu jedné velké kolektivity tam, kde ve skutečnosti existovala pluralita příběhů mnoha územně, kulturně a ekonomicky různorodých skupin“. To se povedlo Čechům a Moravanům společně, nikoli odděleně, aby mohly vzniknout dva moderní národy. V České republice dnes sice existují nářečí, která se liší od spisovné češtiny (někteří mluví dokonce o moravštině), ale stále se jedná o jeden jazyk, který obě historické země spojuje.

Každodenní život a sociální svět, který si lidé na Moravě tímto způsobem vytvořili, přijali jako realitu, kterou sdíleli s ostatními. Tím, že takhle vytvořený národ předávali dál, nabýval na významu. Protože byl sociálním výtvozem, bylo třeba, aby byl stále legitimizován, a to právě ospravedlňováním i vlastní zkušeností. „Společnost je výtvozem člověka. Společnost je objektivní realitou. Člověk je výtvozem společnosti.“ (Berger, Luckmann 1999: 64) Stejný pohled na jednotný český národ (identifikace s ním) mohl být předáván také díky vzdělání, které dle Holého (2010: 20) „*nepředává pouze znalosti a povědomí o vysoké národní kultuře, jakou je literatura, drama, hudba a výtvarné umění, ale též sdílené kulturní významy, jež lidem umožňují pochopit svět, ve kterém žijí, vzájemné vztahy, ve kterých se pohybují, a neustálý sled událostí, do kterých jsou zaangażováni*“.

Ne všechny národy se konstituují, ne všechny nacionalismy mohou být úspěšné. Slovy Arnošta Gellnera „*Na zemi je velmi vysoký počet potenciálních národů. Naše planeta také poskytuje prostor jistému počtu nezávislých nebo autonomních politických jednotek. Podle každého rozumného výpočtu je prvně uvedený počet (potenciálních národů) mnohem, mnohem větší než počet možných životaschopných států.*“ (Gellner 1993: 13) Také toto bychom mohli vztáhnout na moravský národ.

Kdyby se někdo ptal, zda se současné snahy o ustavení moderního moravského národa přece mohou podařit, mohli bychom v nich hledat snahy o sociální konstruování reality a podobné využívání moravských symbolů (vlajka), tradic a dějin (ať už skutečných nebo přetvořených) jako v 19. století. Přesto už pro to dle mého názoru není dnešní doba ideální. Ačkoli, člověku bližší regionální identita se může stát stále důležitější i v tomto období vzdálené evropské integrace a globalizace. Avšak ani teoretikové se neshodnou na podobném

výhledu do budoucna a názory se opět liší. Za důležité ale považuji především to, aby si Morava uchovala vědomí celkové vlastní specifčnosti i specifčnosti každé ze svých oblastí.

Aby mohla být problematika moravského národa zpracována důkladně a sociologicky relevantně, bylo by však třeba vést množství rozhovorů s lidmi, využít kvalitativní i kvantitativní metody sběru dat (využití hloubkových rozhovorů, stejně tak výběrových šetření a podobně) a také získat hlubší informace od expertů včetně sociologů, historiků či archivářů. Prostor bakalářské práce to ovšem nedovoluje, proto zde musíme zůstat v rovině spekulací a můžeme se snažit o pochopení celého problému alespoň naznačenou cestou.

Seznam literatury a zdrojů

Anderson, Benedict. 2008. *Představy společnosti: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum.

Barša, Pavel, Maxmilián Strmiska. 1999. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: CDK.

Bauman, Zygmunt, Tim May. 2004. *Myslet sociologicky*. Praha: SLON.

Berger, Peter. L., Thomas Luckmann. 1999. *Sociální konstrukce reality*. Brno: CDK.

Český statistický úřad. 2011. *Vysvětlivky – Sčítací list osob*. [online] [cit. 3. 1. 2014]. Dostupné z: http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/vysvetlivky_scitaci_list_osob

Český statistický úřad. 2012a. „Metodika.“ in *Obyvatelstvo podle Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Česká republika a kraje*. [online] [cit. 5. 1. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/AA002C8FF6/\\$File/metodika.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/AA002C8FF6/$File/metodika.pdf)

Český statistický úřad. 2012b. *Národnosti v ČR od r. 1921*. [online] [cit. 5. 1. 2014] Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/narodnosti_v_cr_od_r_1921

Český statistický úřad. 2012c. „Zjišťování národnosti ve sčítání lidu, domů a bytů v období 1921–2001.“ in *Národnostní složení obyvatelstva*. [online] [cit. 5. 1. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD451/\\$File/Kapitola1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD451/$File/Kapitola1.pdf)

Český statistický úřad. 2013. „Obyvatelstvo podle národnosti a mateřského jazyka podle výsledků sčítání lidu v letech 1970, 1991, 2001 a 2011.“ in *Demografická příručka 2012*. [online] [cit. 5. 1. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179842/\\$File/4032130117.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179842/$File/4032130117.pdf)

Deutsch, Karl. 1979. *Tides among nations*. New York: Free Press.

Deutsch, Karl In Hroch, Miroslav. 2003. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: SLON.

Frolec, Václav. 1991. „Historické vědomí obyvatel Moravy a Slezska.“ in Nekuda, Vladimír. *Za Moravu: historická identita Moravy*. Brno: Jednota moravská.

Gellner, Arnošt. 1993. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal.

Hobsbawm, Eric. 2000. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. Brno: CDK.

Hobsbawm, Eric In Hroch, Miroslav. 2003. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: SLON.

Hobsbawm, Eric, Terenc Ranger. 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Holý, Ladislav. 2001. *Malý český člověk a skvělý český národ. Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Praha: SLON.

Hroch, Miroslav. 1999a. *Na prahu národní existence*. Praha: Mladá fronta.

Hroch, Miroslav. 1999b. *V národním zájmu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny

Chromý, Pavel. 2003. „Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů.“ Pp. 163–178 in Jančák, Vít, Pavel Chromý, Marada Miroslav (eds.). *Geografie na cestách poznání*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. [online] [cit. 2. 1. 2014]. Dostupné také z: http://www.academia.edu/692410/Formovani_regionalni_identity_nezbytna_soucast_geograficky_vyzkumu

Jandourek, Jan. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál.

Jelínek, Milan. 1992. „Čeština na Moravě.“ Pp. 47–55 in Pernes, Jiří. *Morava v českém státě včera, dnes a zítra: Příspěvek k diskusi na téma: Jaký národ žije na Moravě?: Sborník přednášek a hlavních diskusních příspěvků, přednesených na stejnojmenné konferenci, pořádané Mor. zemským muzeem dne 16. května 1991 v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum.

Knoz, Tomáš. 2001. „Natus Moravus, Linguae bohemus. Národ, stát, jazyk a kultura na Moravě raného novověku.“ Pp. 53–70 in Malíř, Jiří, Radomír Vlček. *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek: sborník příspěvků z konference Češi nebo Moravané?: k vývoji národního vědomí na Moravě konané dne 28.2.2001 v Brně*. Brno: Matice moravská.

Klicperová-Baker, Martina. 2007. *Demokratická kultura v České republice: občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu*. Praha: Academia.

Kohn, Hans. 1967. *The idea of nationalism: a study in its origins and background*. New York: Collier Books.

Kučera, Rudolf. 2012. *Identity v českých zemích 19. a 20. století: hledání a proměny*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR.

Malíř, Jiří. 2010. „Problémy výzkumu národnostních menšin na příkladu německé menšiny na Moravě v 19. století“ Pp. 13–28 in *"Morava jako zrcadlo Evropy" - Etnické menšiny na Moravě do roku 1918: XXXI. Mikulovské sympozium, 13.-14. října 2010*. Brno: Moravský zemský archiv.

Marečková, Marie. 1993. *Postavení Moravy v rámci českého státu*. Brno: Masarykova univerzita.

Moravané. 2013a. *Historie strany*. [online] [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.moravane.cz/o-nas/historie-strany>

Moravané. 2013b. *Moravské zemské symboly*. [online] [cit. 3. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.moravane.cz/zeme-morava/moravske-zemske-symboly>

Moravané. 2013c. *Program*. [online] [cit. 3. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.moravane.cz/o-nas/program>

- Moravané. 2013d. *Základní údaje*. [online] [cit. 3. 1. 2014] Dostupné z: <http://www.moravane.cz/zeme-morava/zakladni-udaje>
- Moravský národní kongres. [s.a.]. [online] [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.mnk.cz>
- Moravské srdce. [s.a.]. *O nás*. [online] [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.moravskesrdce.cz/uvod/>
- Moravskoslezská akademie. [s.a.]. *Aktivity MSA*. [online] [cit. 4. 2. 2014] Dostupné z: <http://moravskoslezskaakademie.cz/bin/aktivity.cgi>
- Moravskoslezská akademie. [s.a.]. *Morava*. [online] [cit. 4. 2. 2014] Dostupné z: <http://moravskoslezskaakademie.cz/msadoc/Morava.pdf>
- Pernes, Jiří. 1996. *Pod moravskou orlicí aneb Dějiny moravanství*. Brno: Barrister & Principal.
- Plecitá-Vlachová, Klára. 2003. „Může existovat občanská společnost bez národní identity?“ *SOCIOweb* [online][cit. 2. 1. 2014]. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/112_SOCIOweb_10_2003.pdf
- Renan, Ernest In Kučera, Rudolf. 2012. *Identity v českých zemích 19. a 20. století: hledání a proměny*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR.
- Roubal, Ondřej. 2003. *Když se řekne identita...regionální identita* (II. část) [online] [cit. 2. 1. 2014]. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/114_Socioweb_13-14_2003.pdf
- Řepa, Milan. 2001. „Svět symbolů a rozmach českého národního vědomí na Moravě.“ Pp. 93–96 in Malíř, Jiří, Radomír Vlček. *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek: sborník příspěvků z konference Češi nebo Moravané?: k vývoji národního vědomí na Moravě konané dne 28.2.2001 v Brně*. Brno: Matice moravská.
- Senghaas, Dieter. 2012. „Practising Politics with Alert Senses. Remembering Karl W. Deutsch (1912–1992).“ *Czech Sociological Review*. [online] 48 (6) [cit. 1. 4. 2014] Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/7f118a5cc41048e57f73f125b2db7a5280dbd4b6_2_Senghaas.pdf
- Smith, A. D. 1991. *National identity*. London: Penguin Books.
- Springerová, Pavlína. 2010. *Analýza vývoje a činnosti moravistických politických subjektů v letech 1989–2005*. Brno: CDK.
- Šamanová, Gabriela. 2005. „Národnost ve sčítání lidu v českých zemích.“ *Naše společnost* [online] 3 (1) [cit. 2. 1. 2014] Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné také z: <http://cvvm.soc.cas.cz/2005-1/narodnost-ve-scitani-lidu-v-ceskych-zemich>
- Taylor, Charles Lewis. 2010. „Empirical Data for Theory Development.“ *Czech Sociological Review* [online] 48 (6) [cit. 1. 4. 2014] Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d6828fd9771e2b48eb0ec66c188f945979f3a65f_3_Taylor.pdf

Trávníček, František. 1948. „Účast Moravy se vývoji spisovné češtiny.“ Pp. 28–38 in Čáda, František, Jaroslav Dřímál, Jindřich Chylík. *Morava v českém státě: cyklus přednášek, který uspořádala filosofická fakulta Masarykovy university a Matice moravská v Brně v říjnu 1947*. Brno: Matice moravská.

Třeštík, Dušan. 1999. *Češi: jejich národ, stát, dějiny a pravdy v transformaci: texty z let 1991-1998*. Brno: Doplněk.

Učíme o Moravě. [s.a.]. *Učebnice dějin Moravy*. [online] [cit. 26. 2. 2014] Dostupné z: <http://www.ucimeomorave.cz/ucebnice%20dejin%20moravy.html>

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. Ministerstvo vnitra, 1992, částka 1, s. 5. Dostupné také z: <http://www.usoud.cz/ustava-ceske-republiky> [online] [cit. 9. 3. 2014].

Vlachová, Klára, Blanka Řeháková. 2004. *Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů*. Ministerstvo vnitra, 2001, částka 104, s. 6461–6464. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/vladni-dokumenty/zakon_novela_mensiny.pdf [online] [cit. 4. 1. 2014].

Wiholda, Martin. 2001. „Anály hradištsko-opatovské nebo První moravská kronika? Po stopách nekosmovského pojetí českých dějin.“ Pp. 25–31 in Malíř, Jiří, Radomír Vlček. *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek: sborník příspěvků z konference Češi nebo Moravané?: k vývoji národního vědomí na Moravě konané dne 28.2.2001 v Brně*. Brno: Matice moravská.

Za Moravu. 2010a. [online] [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné z: <http://zamoravu.eu>

Za Moravu. 2010b. *Zahájení 5. ročníku vlajkové iniciativy MNO*. [online] [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné z: <http://zamoravu.eu/2014/01/zahajeni-5-rocniku-vlajkove-iniciativy-mno>

Jmenný rejstřík

Anderson, 8, 9, 13, 14, 18, 24, 27, 28

Barša, 8, 15, 16, 36

Bauman, 10, 17

Berger, 16, 17, 22, 23, 25, 27, 29, 32, 36

Deutch, 23

Deutsch, 8, 11, 12, 14

Frolec, 24

Gellner, 8, 9, 10, 13, 23, 26, 27, 28, 36

Hobsbawm, 8, 10, 13, 24, 25

Holý, 19, 25, 26, 30, 35

Hroch, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 28

Chromý, 17, 18

Jandourek, 15, 16

Jelínek, 27

Klicperová-Baker, 30

Knoz, 23

Kohn, 8, 12, 14, 15

Kučera, 18, 28

Luckmann, 16, 17, 22, 23, 25, 27, 29, 32, 36

Malíř, 28, 29, 41

Marečková, 20, 21, 35

May, 10, 17

Pernes, 24, 25, 28

Plecitá-Vlachová, 18

Renan, 28

Roubal, 16

Řeháková, 19

Řepa, 24, 26

Senghaas, 12

Smith, 8, 10, 15, 17, 18, 24, 26

Springerová, 32

Strmiska, 8, 15, 16, 36

Šamanová, 31

Taylor, 14

Trávníček, 27

Třeštík, 9, 20, 30, 35

Vlachová, 19

Wiholda, 24

Anotace

V České republice žijí kromě Čechů také lidé, kteří se označují za Moravany. Přestože na první pohled mohli vytvořit vlastní národ, moderní moravský národ se nekonstituoval. Hlavním cílem této práce je ukázat možné strukturální důvody a vysvětlení, proč se neustavil moderní moravský národ. Bakalářská práce je v první části zaměřena na teoretické vysvětlení souvisejících pojmů – národ, nacionalismus, identita a Morava. Národ a nacionalismus je vysvětlen na základě prací teoretiků nacionalismu. Zdůrazněny jsou podmínky, které jsou podle nich potřebné pro vznik národa. Dále jsou představeny dimenze identity, které se vztahují k národu, a také obecný i historický pohled na Moravu. V druhé části se text zabývá konstruováním národa – teorií sociálního konstruování reality a podmínkami, které mohou podle zmíněných autorů hrát roli při vytváření národa. Také jsou popsány některé projevy moravské národnosti jako politické strany, hnutí nebo jiné skutečnosti, které podporují Moravu. Část kapitoly je věnována zjišťování národnosti ve sčítáních lidu. V závěru práce shrnuje, jaké mohly být klíčové důvody, které ovlivnily, že se moderní moravský národ nekonstituoval.

Abstract

Besides Czechs, people who consider themselves to be Moravians live in the Czech Republic. Although, at first glance it seems they could create their own nation, the modern Moravian was never established. The main goal of this thesis is to present possible structural reasons and explanations for why modern Moravian nation has not been constituted itself. The first part focuses on theoretical conceptualization of the related terms: nation, nationalism, identity and Moravia. Nation and nationalism are explained on the basis of nationalism theorists' works. The necessary conditions for the creation of a nation are emphasized. Moreover, identity dimensions related to a nation, the general perspective and the history of Moravia are introduced. In the second part, the text focuses on the construction of a nation, namely the theory of social construction of reality and conditions, which according to nationalism theorists, may play a role in the construction of a nation. Furthermore, some manifests of Moravian nationalism, e.g. political parties, movements, etc., supporting Moravia are described. A part of the chapter is dedicated to nationality results of censuses. In conclusion the thesis emphasizes the crucial reasons which influenced the fact that the modern Moravian nation has not been established.

